

ВЕРБАЛНА КОМПОЗИЦИЯ В АРХИТЕКТУРНОТО ПРОСТРАНСТВО

КАТЯ ИССА

УНИВЕРСИТЕТ ПО АРХИТЕКТУРА, СТРОИТЕЛСТВО И ГЕОДЕЗИЯ
katyaissa@abv.bg

Текстът коментира една от трите части на лекционния курс по езикова култура в УАСГ. Тя е посветена на овладяването на термините по предмета сградо-строителство и използването на езикови средства, характерни както за въвеждащата дисциплина, така и за архитектурния стил. В уменията за изящен вербален изказ авторката съзира съзвучие с интонациите на сградата и свързва езиковото строителство със строителството на сгради – два сценария на картината на света на архитекта: картината на целия свят и на света като цяло.

Ключови думи: езикова култура; езиково строителство; сградостроителство; композиция на архитектурния изказ; архитектурна композиция

VERBAL COMPOSITION IN THE ARCHITECTURAL SPACE

KATYA ISSA

UNIVERSITY OF ARCHITECTURE, CIVIL ENGINEERING AND GEODESY
katyaissa@abv.bg

The paper comments on one of the three parts of the lecture course in language competence taught at the University of Architecture, Civil Engineering and Geodesy. In particular, it deals with the acquisition of building construction terms and the use of linguistic means characteristic of both the introductory discipline and the architectural style. The author sees harmony between exquisite verbal expression and the intonations of a building and draws a parallel between forging a language and constructing a building – two scenarios of the picture of the architect's world: a picture of the entire world and a picture of the world as a whole.

Keywords: language competence; language forging; building construction; composition of the architectural expression; architectural composition

1. Въведение

Вече втора година (2021/2022) в Архитектурния факултет на Университета по архитектура, строителство и геодезия се четат лекции по езикова култура, предназначени за специалност „Архитектура“, първи курс. Теоретико-практическият курс съдържа три части: теоретична – „Езиковата култура на българина“; граматическа – „Съвременният български книжовен език“; и текстолингвистична – „Езиково и сградостроителство“. Освен

да формира у студентите езикови умения, необходими за общуване в академична среда чрез надграждане на държавните образователни стандарти по български език за средното училище, лекционният курс си поставя и цели, съобразени със спецификата на архитектурната терминология, идентична (или сходна), от една страна, с терминологията, обозначаваща другите изкуства, и конструирана, от друга страна, подобно на терминологията на точните науки.

2. Теоретически аспекти

В архитектурната терминосистема, съобразно с двупосочната ориентация на архитектурната наука, термините се подреждат в две различни класификационни схеми. Едната е свързана с еволюционния път в развитието на човечеството, отразяващ нагласите му към обкръжаващата жизнена среда и мечтите му за по-добър живот през различните епохи във всички изкуства, а другата – с инженерната взаимосвързаност на архитектурата с точните науки. В първия случай наблюдаваната транстерминологизация се осъществява между литературата, музиката, пластичните изкуства (изобразително – живопис, скулптура, графика, фотоизкуство; или неизобразително – което включва, освен архитектурата, декоративно-приложните изкуства и дизайна), хуманитарните области, политическите системи, културологичните особености на обществото; във втория случай терминологизацията се концентрира в математически формули. Така различните предмети в УАСГ боравят или само с едната, или с другата, или най-често и с двете разновидности на семантиката на архитектурната лексика.

3. Практически аспекти

В лекциите по езикова култура се занимаваме главно с първата разновидност. Опитваме се да представим културните особености на нашата етнопсихологическа картина на света, от една страна, а от друга – да открием пресечните точки между вербалния език и този на архитектурата. Започваме с изясняване на семантиката на понятието *езикова култура* и връзката ѝ с идентичността ни като българи, разглеждаме и основни архитектурни термини, познати на студентите от изучаваните в средното училище литературни термини, които са идентични с тях, разглеждаме различните словесни жанрове, които студентите трябва да се научат да създават и на архитектурна тематика.¹ Такъв е предметът на първите пет лекции (10 часа) от курса, съставлящи първата му част – „Езиковата култура на българина“.

Във втората част – „Съвременният български книжовен език“, се занимаваме с граматиката на езика – правопис, пунктуация, граматически категории, семантика.

Целта на настоящата статия е да представи по-подробно **третата част**, последните пет лекции, през които студентите се запознават с начините на представяне на специализирана устна реч (презентация), пресъздаване на

писмен текст (резюме), създаване на писмен аргументативен текст (есе) и т.н.

4. Основна цел – структурно-функционално моделиране на студентските текстове с приоритетно използване на термините по сградостроителство

Третата част от лекционния курс е поставена в плана на текстолингвистиката и неслучайно е наречена „Езиково и сградостроителство“. В нея се стреми да покаже *възможностите на езика да строи свят чрез думи, на езиковото строителство, съотнесени към възможностите на архитектурата да строи свят чрез сгради – сградостроителство*. Паралелите се търсят между строителството в буквалния смисъл (като изграждане на постройки/сгради), наречен тук *конкретен*; и в метафоричния смисъл, наречен тук *езиково строителство*, който също е буквален (няма нищо общо с прието от нашето езикознание схващане за неговото значение), само че не конкретен, а абстрактен.² Целта е достигане до символната функция на езика в процеса на опознаване на бъдещата професия и на собственото самопознаване. Това става само ако правилно се „разкодира“ информацията, постъпила в семантичната памет на студентите в процеса на овладяване на тънкостите в професиолекта на архитекта.³

5. Пресечните точки между вербалния и архитектурния език

Още в уводната лекция от третата част представям човека като „мярка за всички неща“ според антропоцентричната парадигма, която го поставя в центъра на мирозданието.⁴ Този прочит на битието на човека свързвам веднага с архитектурата. Човекът не се реализира в свободното пространство, то е безкрайно. Човекът има нужда от такава организация, която да отдели пространството от околната среда и да го превърне в затворено. Така в безкрая на пространството, синоним на непознатото и чуждото, човекът реализира функция. И тази функция отделя *пространство от пространството*, откъсва го от заобикалящата среда и го превръща в друг тип пространство, което престава да бъде чуждо и се превръща в свое пространство. По този начин посредством магическа структура, сравнима единствено с ритъма и разказа, човекът създава своя среда, необходима колкото с пълнотата, толкова и с празнотата си. Всяка архитектурна форма представлява диалектично единство между празнотата и пълнотата. Отделеното пространство се нарича *архитектурно пространство*. Архитектурната форма поставя равенство между него и архитектурната конструкция. Тя създава архитектурен континуум в рамките на ограниченото пространство, в специфично организираната среда. От една страна, архитектурното пространство е абстракция, като езика. То не може да се пипне с ръка, може само да се обгърне с мисъл. От друга страна, определено състояние на архитектурното пространство представлява архитектурната конструкция. Тя се създава от човека, от архитекта.⁵ Въпреки необходимостта

от точни пропорции, от точни изчисления и от точни преценки, той трябва да знае, че за да се получи добър резултат от архитектурната дейност, мярката, без която не може, е собствената му мярка. За да представи (описе) със същата мярка своето произведение, своето естетическо преживяване и удовлетворение от постигнатото, той трябва да умее да борави с *езика на архитектурата*.

Така архитектурните и словесните конструкции оформят координатна система: матрица от пресичащи се координати в два вида строителство, разположени съответно в пространството (продуктите на архитектурата) и във времето (усъвършенстване на вербалния изказ), които на пръв поглед са априорно непресичащи се. Първите са свързани с бъдещата професия на студентите по архитектура: създаване на умения за построяване на елементи на сградата (и на цели сгради впоследствие) при завършване на цикъла на обучение в УАСГ. Вторите се осъществяват в процеса на усъвършенстване на уменията за изразяване на български език и построяване на словесни елементи в лексикона на архитекта, съответни на собствения му мироглед и на необходимия му професионален термин. Затова ключовият термин от заглавието на заключителната част на курса по езикова култура е *строителство* – основен елемент, определяемо и в двете словосъчетания – *езиково строителство* и *сградостроителство*.⁶

6. Езикът в езика на сградостроителството

Езикът на *сградостроителството* показва как пространството се подчинява на своите обитатели и как може да се търкаля словото върху платформа от пясък. Езикът, който определя идентичността на хората, човешкият език, за който реалността става идея, а историята – памет, се разделя със своето време, в което нещата са били такива, каквито изглеждат. За да обясни новите неща, в сложността на които времето се отделя и от пространството, той, езикът, трябва да се върне към едно свое изначално (незавършено) състояние на *езиково строителство*. Само в такова състояние може да се търсят и паралелите, и пресечните точки между двата вида строителство.

Терминът *езиково строителство* е натоварен в нашето езикознание с конотации, които не биха заинтригували студентите от УАСГ. В първите две части на курса по езикова култура те се занимават със синхронната проблематика на книжовния ни език, с хората, които с речта си непрекъснато внасят промени в съществуващата норма. Те разбират значението на езиковото строителство буквално – като възможност на езика да построи – посредством словостроителните си възможности – понятия, определения, явления, светове. Терминът *сградостроителство* използвам също в първичния му смисъл на строителство на сгради като елемент от човешката дейност и като крайна цел в придобиването на умения при завършване на нашия университет, а също и като название на една от изучаваните учебни дисциплини в УАСГ, която се нарича сградостроителство. В нейната спе-

цифична лексикална семантика и уникален понятиен апарат, подчинен както във всяка терминология, на непроменима синтагматична независимост, съзирам *композицията на архитектурния изказ*.

Терминът *композиция* разглеждам също в буквалното му значение – като съставяне, подреждане, конструиране – за да бъде асоцииран от студентите с всяка композиция – и в музиката, и в литературата, и разбира се, в архитектурата. С архитектурната композиция първокурсниците вече са запознати. Те интерпретират понятието с подредбата на различни форми, повърхности и обеми, които се различават помежду си по големина, конфигурация, осветеност, цвят, фактура. Физико-геометричните признаци на тези форми и обемите на обектите в дадено пространство предоставят на бъдещите архитекти идеи за различен тип изображения, светлини, сенки, цветове, подчинени на естетическото и хармоничното съчетаване от страна на архитекта. Това съчетаване и отношенията, които придават изразителност на крайния продукт, се нарича *архитектурна композиция*. Тя се изразява с простите аритметични числа, с геометрични зависимости – ирационални (каквито са например отношенията между страната и диагонала на квадрата), или редуване на криволинейни с праволинейни форми, плоскости с цилиндрични или конични повърхности и пр. И всички тези различни по форма обеми (призматични, пирамидални, конични, сферични) се поставят в определена взаимна зависимост според разположението си в пространството. Масивните части на архитектурната композиция спрямо отворените от една или няколко страни пространства на същата композиция се намират в отношения, съобразени със светлосянката, която зависи от геометричната форма; с цветовете, предадени в различни светлини и тонове, оттенъци, степен на наситеност. Всички тези понятия и термини, които трябва да се усвоят от първокурсниците, са подчинени на една цел: да се вземат адекватни решения за постигане на хармонизация при проектирането на обектите след подбиране на подходящ строителен материал.

7. Термини от строителството на сгради, използвани в строителството на текст. Смесово формоизграждане

Как се строи сграда, разбирам от студентите. Първичния смисъл на дейността строителство не им обяснявам, доколкото някои неща се възприемат априори. Всеки знае какво е сграда и какво значи да се построи сграда, дори да няма никакво понятие от строителни работи, още по-малко инженерни или архитектурни познания. В контекста на езиковедската тематика, която тук поставям, търся, разбира се, по-дълбок смисъл в знаковата система на сградата и по-голям информативно-емоционален потенциал, който реализацията на сградата предполага. Способностите на архитектурния език да кодира актуални послания, се изразяват в интонациите на сградите, чиято изразност се овладява в процеса на обучение, точно както се изучава език. Тъй като това обучение се осъществява чрез чертежи, които ангажират сградата с изпълване на пространството, обитаването

и преживяването, което пластичността на формите е способна да изрази, се налага аналогия с вербалния език и неговата възможност да построи посредством словостроителните си възможности понятия, определения, явления, светове. Макар и идентични, конотациите в значението на термините често се разминават. Затова е много важно авторът на едно архитектурно есе да не повтаря дословно термините по сградостроителство, а да търси само аналогии между тях и собствената си фантазия. В курса по езикова култура няма модели от думи и словосъчетания, които непременно да се използват. Важна е единствено тяхната стилистична и функционална маркираност.

Семантиката на архитектурния стил чрез символните значения на отделните сгради, вплетени в геометрично-абстрактните метафори, идеи и представи, има ясни послания и говори на език, който е понятен както в контурите на културното поле, в чиито рамки се осъществява, така и във всеки отрязък от историческото време. Така във времето и пространството една сграда може да запечата както идеите на своите създатели за индивидуалните им предпочитания, така и техния мироглед, изразяващ духа и нагласите на обществото по отношение на общовалидните ценности. Затова емблематичните сгради на всяка епоха „презраказват“ нейната история на историците и изкуствоведите, които да ги класифицират, на инженерите и архитектите, които да ги идентифицират, на философите и филолозите, които да ги интерпретират, на последователите и студентите, които да ги имитират, и на ценителите и туристите, които да ги аплодират. И всички те носят белега на епохите, чиито символи са, и по тях епохите и пространствата стават лесно разпознаваеми по своя смисъл и стил. Затова днес знаем, че „в храмовете на Антична Гърция са се родили стилите форми на дорийския, йонийския и коринтския ордер. В Рим и Византия – големите базиликални и куполни храмове. В средновековните храмове на Грузия и Армения – универсалният романски стил, в Европа – готиката, в Новото време – барокът, преобразувал пространственото мислене на бъдещето върху огромни територии от света. В храмовете на XX век се осъществяват някои от най-смелите опити във формоизграждането на модерна архитектура на епохата“ (Коева/Коева 2004).

Всяка архитектура, не само храмовата, кодира в своите функции определен смисъл и носи послание, а всяка сграда със своята структура предава това послание. В храмовото строителство обаче е концентриран емоционалният заряд на цели епохи, особено преди появата на печатната книга, която се нуждае само от малко хартия, мастило и перо, за да предаде същото послание.⁷ Затова съвременните постмодерни и постструктурални представи, създадени от семиотичните школи на различните течения, наложени принципите на архитектурната поетика и създали цялостни художествени езици в съвременната архитектура, използват механизмите на семиотичните кодове. А семиотиката отдавна се е наложила като филологическа дисциплина, присвоила си е дефиницията на херменевтиката „гео-

рия на интерпретацията“ и престана да бъде просто „наука за знаците“. Така се появява възможност за съжителство на много и различни интерпретации, които позволяват артикулирането на света в мисловни хипотези, създадени посредством словесни артикулации. Лингвистичната традиция в семиотиката, произтичаща от семиологичната концепция на Фердинанд дьо Сосюр, е основанието да стигнем до извода, че езикът е този, който помага на човека да артикулира света и да опознава света чрез езика. Затова и в един технически ориентиран университет, какъвто е Университетът по архитектура, строителство и геодезия, част от специализираните предмети налагат специфичната си терминология и ексцентричния си език. Така започва и обучението на студентите по сградостроителство, успоредно с обучението им по езикова култура. В третата си част обучението по езикова култура се позовава на нарочно търсената аналогия между двете дисциплини и на теорията на терминологията, с която въпросът за езиковата мотивираност на термина е от първостепенно значение. За да покаже на студентите лингвистичната страна на изучаваните по сградостроителство термини, се опирам на теоретико-методическия модел за описание и обяснение на езиковата мотивираност на термините, представен от чл.-кор. Мария Попова в книгата ѝ „Теория на терминологията“. Запознавам ги с възприетата от нея „двойна системност на термина, проявяваща се в неговата класификационна същност чрез принадлежността му към дадени концептуални редове, и в езиковата му природа чрез връзките с останалите лексикални единици“ (Попова/Popova 2012: 464). Към това ще прибавя и мнението на А. А. Реформатски, че терминът е едновременно единица на две различни системи: на *логоса* (от гръцки *logos* – дума, реч, знание, наука) – системата от научни знания, и на *лексиса* (от гръцки *lexis* – дума) – лексикалната система на езика (Реформатский/Reformatskij 1959). Защото термините по сградостроителство и по всички преподавани на български език предмети не са взети от някъде другаде (с изключение, разбира се, на термините интернационализми), а от българската лексика. Затова, за да се научат студентите да строят сгради и да ги представят, те трябва да усвоят специфичните термини и кодовете на българския архитектурен дискурс.

Термините по сградостроителство не се променят така бързо, както в компютърните и останалите нови технологии, които се налагат в живота ни напоследък. Но не бива да пренебрегваме факта, че науката се развива и, както отбелязва К. Я. Авербух, в съвременното терминосъзнание „все по-голямо количество от знания за термина и терминосистемите преминава в качествено нови представи за природата и функционалния статус на тези понятия“ (Авербух/Averbuh 1986: 45). Това е обяснено и в един от учебниците по предмета сградостроителство, в който се съдържат „нови съвременни решения, появили се и утвърдили се през последните години, а са пропуснати други конструкции и детайли, които почти са загубили своето значение“ (Ангелов/Angelov 2008: 3). Затова дефинициите на всички термини, които коментираме в часовете по езикова култура, за да са актуални,

вземаме не от учебници и стари наръчници, а от лекциите по сградостроителство.

8. Дисциплината сградостроителство

Сградостроителството е фундаментална дисциплина в УАСГ, която разглежда елементите на сградите, техните конструкции и детайли. Основна цел на предмета е да се запознаят студентите с проектирането и изпълнението на носещите и неносещите елементи на сградата с оглед на определени архитектурни изисквания, които са от различно естество. Те могат да бъдат функционални, естетически, строително-технически. Същите елементи са предмет на изучаване и от други учебни дисциплини, които ги разглеждат от различен зрителен ъгъл – строително-физически, статически, технологично-производствен, според вложените материали и т.н. В най-голяма степен обаче сградостроителството като първа (основополагаща) част от курса по архитектурно проектиране въвежда обучаемите в *технологията на архитектурата* чрез комплекс от знания и средства, който превръща архитектурата от философска абстракция в реален физически обект.

Лекциите по сградостроителство, освен за комплексно решаване на проблемите при проектирането и строителството на сгради и техните конструктивни елементи, подготвят бъдещите архитекти за един дискурс, който е интердисциплинарен, положен в полето на философските интерпретации и е неизменна част от професионалния на архитектите. Метафорите в тяхната терминология не се натъкват на своите първоизточници от много сложния и малко скучен понятиен апарат на точните науки, а преплитат здрави нишки през функционалните модели на архитектурната форма, която впримчва в идеални пропорции пространството от времето на Лао Дзъ.⁸ Материалността, постигната от архитектурата, е важна само ако съществува в разказите на хората.

Според теорията на дарвинизма еволюцията на растителния и животинския свят се осъществява, когато съответните организми се приспособяват към средата, за да живеят в нея. Единствено човекът не се приспособява към средата, а я създава. Необходимата жизнена среда, която човек създава, се нарича архитектура. Лекциите в курса по сградостроителство започват с подобни разсъждения и в базовата дисциплина се налагат подобни понятия, които подготвят първокурсниците за скок както към архитектурните конструкции, така и към смисъла на архитектурата. Архитектурата се представя като рефлексия на определен тип и вид действия и взаимодействия, посветени на аксиологичните модели на човешките взаимоотношения, които тя интерпретира чрез своето изкуство, определяно често като стил. Понятието *стил*, въпреки буквалното си значение ‘начин на писане’, в този контекст представлява специфичен начин за придаване на външна форма, в която се проявяват маниерите, поведението, представите на различните социални групи и техните йерархични взаимозависимости.

Това понятие не съвпада, дори се противопоставя на дефинициите за научен стил, свързани с научните знания, които въздействат на мисълта, но не и на емоциите и въображението, но определено кореспондира със стилистиката на вербалния изказ, със *стиловите особености на различните видове текст в отделните художествени жанрове*, с атмосферата на създадената от тях художествена действителност. Техните езикови характеристики описват фикции, чиято времево-пространствена перспектива може да се види в действителност главно в произведенията на архитектурата. Пресечните точки между кодираните послания на архитектурния стил и спецификата на нашия език, оформяща българската етнопсихологическа картина на света, предполагат развиване на компетентности в областта на езиковата култура, умения за писане на специализирани текстове със спазване както на граматическите правила, така и на правилата за точност и яснота в архитектурния дискурс.

9. Симетрии в композицията на сгради и текстове

Лекциите по езикова култура си поставят за цел да подготвят младите хора за търсене и намиране на *симетрична композиция* в професионалния им идиолект. Тя трябва да бъде овладяна едновременно със симетрията в композицията на сградата, за да може да се използва симетрията като композиционно средство както в дейността на архитекта, така и в изказа му. Студентите трябва да могат да определят качеството на симетрията, нейния атрибут, свойство, съдържателна част и характеристика на архитектурната форма. Тази форма представлява архитектурната конструкция, която заедно с архитектурното пространство създава композицията в архитектурата. Като елементи на една и съща система пространството и конструкцията се явяват и елементи сами по себе си. Само един от елементите да се отстрани или само един нов да се появи – средата неминуемо се променя. Средата е подвластна на човешката дейност, подчинена на архитектурната мисъл, променяща се от функцията на архитектурната композиция. Сама по себе си функцията не е в пространството. Всяко пространство е формално детерминирано именно от архитектурната композиция. Поради това се налагат формални изисквания към функцията на архитектурната форма, които преминават във функции на архитектурната конструкция. Тези функции на архитектурната конструкция са пряко следствие от общия модел на архитектурната форма и взаимодействието между тях. Така се стига до функциите на архитектурната конструкция, които трябва да отговарят на множество изисквания, за да реализират функциите на архитектурната композиция. Различните функции (пространствено-оформяща, конструктивна, изолационна, естетическа, експлоатационна и т.н.) в непрекъснатата си връзка и взаимодействие създават умения за поставянето например на един таван. Същите умения със същата съчетаемост създават в музиката *елементи на симфония*.

10. Заключение

В края на обучението по езикова култура правим препратки към думата *композиция* и термина *композиция* в художествената творба. Там ние сме свикнали да го разбираме буквално като *структура* и доколкото архитектурното есе има функции на художествена творба, неговите автори, студентите, го заучават точно така – това е първичната му номинация. Терминът *архитектурна композиция*, познат още от началото на семестъра, се явява във вторична номинация, в която носи различни от общоприетите от неспециалисти послания. *Архитектурната композиция* по творчески път създава взаимодействия в *архитектурната форма* и подрежда нейните пространствени компоненти и техните елементи по архитектурно целесъобразен начин. А *структурата*, така както я интерпретира архитектурната символика, съвпада по-скоро със *система*, но не напълно, защото е по-широко понятие. Структурата е сбор от елементи. Тя обхваща взаимовръзките между тях, докато системата е просто съставена от елементи. Още преди да сме стигнали до писмените текстове, докато усъвършенствате езикови умения, в началното ниво на обучение по сградостроителство бъдещите архитекти улавят малките разлики, нюансите и интуитивно се подготвят да реализират речта си в пространствено-конструктивните модели на архитектурните форми, които ще създават. Студентите в УАСГ се учат да боравят не само с материални структури, защото архитектурата е система от материални структури, които оформят пространството; но и с идеални структури (конструктивна система, архитектурна форма, архитектурна композиция), които създават в пространството специфична организация. Идеята на лекционния курс по езикова култура, разширен откъм философията на езика и терминотворчеството, се основава на непоколебимата ми убеденост, че студентите ще постигнат симбиоза между фантазия и професионална реализация само ако овладеят и *композицията на архитектурния изказ*, може би не напълно, не и съвсем точно, а като усещане, както при създаване на музикален шедевър. Така те ще могат да представят на обществото ни фундаменталната роля на архитектурата и посланията на своите произведения като грамотни, интелигентни млади хора, майстори не само на сградно строителство, но и на *терминостроителство*. И дано всяка тяхна реализация – строителна или вербална – да звучи като симфония!

БЕЛЕЖКИ / NOTES

¹ Разбира се, с безупречен правопис предвид факта, че в понятието *езикова култура* определението доминира над определяемото; с акцент върху ото посланието на текста, тъй като в тесен смисъл под *култура* се разбира главно духовната култура. Стига обучаваният да разполага с богат репертоар от речеви кодове и да може да вземе правилното решение за избор и на посланието, и на жанра, в който да представи творбата си. В идеалния случай нейното вербално представяне, с използване на архитектурна терминология, трябва да бъде подчинено на *компози-*

цията на архитектурния изказ. „Правилното“ решение според мене е представеният обект да бъде индивидуален, модерен, и да отразява нашите традиции и нагласите на българите. Другите изисквания – за функционални, естетически или икономически характеристики – се изучават по други предмети. Езиковата култура като индикатор на общата култура представя словесния български езиков код и речевите умения на българина. „Всеки народ има определени знания минимум, абсолютно задължителни за всеки представител на този народ... [Те са] ... фон, без който лицето не може да бъде прието като пълноценна обществена единица“ (Виденов/Videnov 1995: 15). На лекциите по езикова култура се опитвам да провокирам у студентите смели идеи за бъдещите им шедеври, но се старая да запазя техния „фон“ български. Защото, каквото и да постигнат нашите възпитаници, те биха били интересни на света само ако в креативните им решения и иновативни идеи прозира спецификата на родната архитектура, отражение на етническата ни принадлежност, на народността ни същност и памет.

² Материал за строителство на моята идея черпва от обратната връзка със студентите, предвид опознаването на архитектурните термини и нивото на езикова култура, което показват.

³ Понякога е твърде лесно да отделиш купчина книги от купчина тухли, но ако не можеш нито да четеш, нито да строиш къщи, те няма да ти трябват. Опитвам се да убедя обучаваните, че уменията за добър изказ ще им трябват толкова, колкото и продуктите на основната им дейност.

⁴ Човекът живее в езика. И езикът живее в човека. Езикът се интерпретира като конструктивно свойство на човека, а човекът се определя като човек именно посредством езика.

⁵ Сравнението на архитектурната с езиковата конструкция показва прилики и разлики. Основната разлика е в създаването, в началото. „В началото бе Словото“, или – езикът е конструктор на човека. Човекът е конструктор на текста, на жанра.

⁶ Когато в атрибутивно словосъчетание ключовата дума съществително име се пояснява от две (или повече) прилагателни имена, не е нужно тя да се изписва/изговаря два пъти. Обикновено в такива конструкции, вместо да се повтаря еднаквото съществително след всяко определение, се изреждат определенията, след което се поставя съществителното в качеството му на общо определяемо. Тези синтактични конструкции са характерна особеност на българския език и на другите славянски езици. Това, което се подразбира от разгърнатото словосъчетание, общата семантика на определяемото при единия и при другия език, е валидно и за предлаганото сравнение – или поне в моето виждане – за нещо общо между двата термина – *езиково строителство* и *сградостроителство*, въпреки че съчетанието на определенията *езиково* и *сградо-* създава понятия, разновидности по отношение на общото понятие *строителство*. Следователно диференциацията е резултат от смисловата и синтактичната същност на словосъчетанието, а еднаквостта на определяемите е само формална. По тази причина термините *езиково строителство* и *сградостроителство* имат нужда от специално уговаряне: не защото са еднакви и по форма, и по основно съдържание, а защото са конкретизирани в отделни понятия, образуващи самостоятелни същности, което прави задължително ясното заявяване на смисъла, в който ще се употребяват. Търсенето на общ смисъл се налага дори само от факта, че единият член от двете словосъчетания е еднакъв – *строителство*. Нормалната асоциация на човек (породена от формалната логика)

би констатирала по-скоро различие и би обяснила това различие с факта, че *строителство* в единия случай се употребява в буквалния, а в другия – в преносния смисъл на думата. Еднаквото определяемо обаче се подразбира при всяко от опереденията, без да е задължително да ги обединява. Елипсата дори придава на опереденията доминираща роля.

⁷ Затова емблематичната фраза *Ceci tuera cela* (Това ще убие онова.), „Книгата ще убие сградата“, е вложена от В. Юго в устата на свещеник, Клод Фроло, от катедралата „Нотр Дам дьо Пари“ от романа „Парижката Света Богородица“ (Юго/Hugo 1987). Ужасът на духовното лице пред появата на печатницата, страхът, че книгопечатането след великото изобретение на Гутенберг ще убие църквата, прераства за целия църковен и държавен елит в опасение, че печатницата ще убие архитектурата. Днес знаем, че това не се случва, въпреки че архитектурата губи за известно време функцията си на знаме на културата, която постепенно се видоизменя и преобразява. „Нашите „каменни библии“ не са изчезнали, но съвкупността от създадените най-напред ръкописни, а после и печатни текстове, истински „мравуняк от човешки умове“, „кошер, събрал цялото въображение на света и всички човешки идеи – златокрили пчели, дошли заедно с меда си“, внезапно в края на Средновековието ги измества по необясним начин“ (Еко, Кариер/Еко, Karrière 2011: 20).

⁸ Не е задължително това пространство да „влезе“ в сграда, може и в делва, направена от глина, стига да разберем, че празнотата в нея, която съдържа потенциала ѝ за напълване, я превръща в „архитектурна среда“. Такава среда, изграждаща пространството на света, обхваща и видимите, и невидимите градове, които в своята неподвижност представляват целия свят.

ЛИТЕРАТУРА

- Авербух 1986: *Авербух, К. Я.* Терминологическая вариантность. – *Вопросы языкознания*, № 6.
- Ангелов 2008: *Ангелов, Ч.* Сградостроителство. Елементи на сградата. Учебник за УАСГ. София.
- Виденев 1995: *Виденев, М.* Езиковата култура на българина. София, Анубис.
- Еко, Кариер 2011: *Еко, У., Ж.-К. Кариер.* Това не е краят на книгата. Разговор с Жан Филип дьо Тонак. София.
- Коева 2004: *Коева, М.* Архитектурното наследство и съвременният свят. Сборник студии и статии. Варна, LiterNet, 2003–2009.
- Попова 2012: *Попова, М.* Теория на терминологията. Велико Търново, Знак'94.
- Реформатский 1959: *Реформатский, А. А.* Что такое термин и терминология. Москва.
- Юго 1987: *Юго, В.* Парижката Света Богородица. София.

REFERENCES

- Angelov 2008: *Angelov, Ch.* Sgradostroitelstvo. Elementi na sgradata. Uchebnik za UASG. Sofia.
- Averbuh 1986: *Averbuh, K. Ja.* Terminologicheskaja variantnost'. – *Voprosy jazykoznanija*, N 6.

Eco, Karrière 2011: *Eco, U., J.-C. Karrière Tova ne e krayat na knigata. Razgovor s Zhan Filip dyo Tonak.* Sofia.

Hugo 1987: *Hugo, V. Parizhkata Sveta Bogoroditsa.* Sofia.

Koeva 2004: *Koeva, M. Arhitekturnoto nasledstvo i savremenniyat svyat. Sbornik studii i statii.* Varna, LiterNet, 2003–2009.

Popova 2012: *Popova, M. Teoriya na terminologiyata.* Veliko Tarnovo, Znak'94.

Reformatskij 1959: *Reformatskij, A. A. Chto takoe termin i terminologija.* Moskva.

Videnov 1995: *Videnov, M. Ezikovata kultura na balgarina.* Sofia, Anubis.

✉ Доц. д-р Катя Исса

Университет по архитектура, строителство и геодезия
бул. „Христо Смирненски“ № 1, 1046 София, България

✉ *Assoc. Prof. Katya Issa, PhD*

University of Architecture, Civil Engineering and Geodesy
1, Hristo Smirnenski Blvd., 1046 Sofia, Bulgaria

Публикувано: 30 юни 2022

Published: 30 June 2022